

Metodologi

Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund

Nr. 10, 2009

Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund

Nr. 10: *Metodologi*

© 2009 forfatterne og udgiverne.

Redaktion:

Mette Bech Risør (ansv.), Forsningsklinikken for Funktionelle Lidelser, Århus Sygehus.
Bjarke Paarup, Institut for Antropologi og Etnografi, Aarhus Universitet.
Torsten Risør, Forskningsenheden for Almen Praksis, Aarhus Universitet.
Gitte Wind, Sygeplejeskolen i Århus.
Lotte Meinert, Institut for Antropologi og Etnografi, Aarhus Universitet.
Marianne Rosendal, Forskningsenheden for almen praksis, Aarhus Universitet.
Peter Vedsted, Forskningsenheden for almen praksis, Aarhus Universitet.
Ann Dorrit Guassora, Forskningsenheden for almen praksis, Københavns Universitet.

Peer review foretages af et tværvidenskabeligt panel bestående af bl.a. læger, antropologer, filosoffer, historikere, psykologer og sociologer.

Proof: Thomas Christian Mikkelsen og Marlene Nielsen.

Layout og prepress: Jens Kirkeby, Aarhus Universitet, Moesgaard.

Tryk: Werks Offset, Højbjerg.

Udgiver:

Foreningen Medicinsk Antropologisk Forum,
Afd. for Antropologi og Etnografi, Aarhus Universitet, Moesgård, 8270 Højbjerg.

Bestilling, abonnement, henvendelser og hjemmeside:

Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund.
Afd. for Antropologi og Etnografi, Aarhus Universitet, Moesgård, 8270 Højbjerg
Onsdag kl. 12.00-15.00, tlf. 89424597, email: sygdomogsamfund@hum.au.dk
www.sygdomogsamfund.dk

ISSN: 1604-3405

Tidsskriftet er udgivet med støtte fra Aarhus Universitets Forsknings Fond
samt fra Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation.

Formål:

Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund er et tværfagligt tidsskrift, der tager udgangspunkt i medicinsk antropologi. Tidsskriftet har til formål at fremme og udvikle den forskning, der ligger i grænsefeltet mellem sundhedsvidenskab og humaniora/samfundsvidenskab. Tidsskriftets målsætning er at fungere som et forum, hvor disse fag kan mødes og inspirere hinanden – epistemologisk, metodisk og teoretisk – i forskellige forskningssammenhænge. Tidsskriftet formidler den debat og teoretiske udvikling, der foregår i de voksende faglige samarbejds- og forskningsinitiativer, der udspringer af dette grænsefelt. Tidsskriftet henvender sig til alle med interesse for forskning i sygdom og samfund og i særlig grad til sundhedsmedarbejdere i forsknings- og undervisningssammenhæng med forbindelse til tværfaglige miljøer.

Aims and scopes

The Journal for Research in Sickness and Society is an interdisciplinary journal which has a theoretical background in medical anthropology. The aim and purpose of the journal is to promote and develop research in the borderland between the health sciences and the humanities/the social sciences. The goal of the journal is to function as a forum in which these disciplines may meet and inspire each other – epistemologically, methodologically and theoretically. The journal conveys the debate and theoretical development which takes place in the growing collaboration and research initiatives emerging from this borderland. The journal addresses all with an interest in research in sickness and especially health professionals working with education and/or research in interdisciplinary institutions.

Indhold

Mette Bech Risør

Introduktion 5

Jens Seeberg

Forsknings kvalitative fundament

Om kvalitativ naturvidenskab og objektivt feltarbejde 17

Mette Nordahl Svendsen

Kritisk engageret videnskab

Erfaringer fra forskning om gen- og forplantningsteknologierne 37

Toke S. Barfod

Evaluerer når behandling er kompleks

– om placebo og forskning i alternativ behandling 59

Lisbeth Rostgaard

Krop og sundhed i kvinders hverdag

– epistemologiske og metodologiske overvejelser i forbindelse med et etnografisk studie 79

Keld Thorgård

Epistemologi, evidensbaseret og patientperspektiver 99

Katrine Schepelern Johansen & Charlotte Bredahl Jacobsen

Antropologi i psykiatrien

– personlige refleksioner over ligheder 117

Abstracts in English 127

Forsknings kvalitative fundament

Om kvalitativ naturvidenskab og objektivt feltarbejde

Jens Seeberg

Aarhus Universitet. jseeberg@hum.au.dk

Citation: Seeberg, J. (2009). Forsknings kvalitative fundament: Om kvalitativ naturvidenskab og objektivt feltarbejde. *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, nr. 10, 17-36

Med udgangspunkt i det forhold at naturvidenskabelig metode ofte også er kvalitativ – baseret på formbestemmelse og afhængig af fortolkning – diskuteres nogle af de misforståelser, som af og til præger diskussioner af objektivitet og generaliserbarhed i kvalitativ analyse. Kvalitativ forskning kan bestemmes i relation til en række forskellige videnskabelige ræsonneringsstile, men det er kun få ræsonneringsstile, der kan anvendes til at vurdere kvaliteten af kvalitativ forskning. Begrebet objektivitet bestemmes med inspiration fra Latour som genstandsfeltets mulighed for at yde modstand mod den analytiske ramme. Dette objektivitetsbegreb er fælles for human, social og naturvidenskab og indebærer et radikalt opgør med forestillingen om at kvalitativ metode er mere 'subjektiv' end kvantitativ metode. Derimod er kvalitativ forskning bedre stillet til at forstå kontekstuelle forhold, herunder forskerens position i forhold til det studerede. Kontekstens rolle, hvad angår analysens generelle udsigelseskraft, diskuteres i lyset af en skelnen mellem deskriptiv og teoretisk kvalitativ forskning, og artiklen argumenterer for, at den grundliggende forskel mellem naturvidenskab

og humanvidenskab ikke kan reduceres til forkærlighed for bestemte metoder, men primært beror på objektets evne til at reflektere over og reagere meningsfuldt på den menneskelige interaktion, hvori forskningsprocessen indgår. Artiklen afrundes med en diskussion af de seneste tyve års intense interesse for kvalitativ metode, og de konsekvenser den har for tværfagligt samarbejde på tværs af ræsonneringsstile indenfor sundhedsforskning.

Da Streptomycin-til-Tuberkulose-Forsøgskomiteen under ledelse af Dr. Geoffrey Marshall d. 30. oktober 1948 i British Medical Journal publicerede resultaterne af korttidsbehandling af 107 TB-patienter, hvoraf 55 fik streptomycin og sengeleje, og 52 alene fik sengeleje (1998), fik det stor betydning ikke alene for TB-behandling men også for etableringen af et hierarki af forskningsdesign indenfor biomedicinsk forskning. Det randomiserede, kontrollerede kliniske forsøgsdesign (som senere blev 'blindet' og 'dobbelblindet') blev effektivt etableret som 'gylden standard', selvom studier senere har vist at man ved veltilrettelagte observationsstudier, kan opnå de samme resultater (Concato, Shah, & Horwitz, 2000) som ved randomiserede kontrolstudier. Jeg skal ikke her forholde mig til detaljerne i den debat, men jeg hæfter mig ved ideen om et hierarki af forskningsmetoder, fordi mange af mine talrige diskussioner med epidemiologer og andre biomedicinsk orienterede forskere gennem årene har bekræftet eksistensen af den overbevisning, at et sådant hierarki er berettiget. Hierarkiet er dog ikke begrænset til case-control studier overfor observationsstudier, men kan generaliseres til naturvidenskab over humanvidenskab. Der hersker nemlig også en udbredt opfattelse af, at humanvidenskabernes præference for "blød" kvalitativ forskning står i et absolut epistemologisk modsætningsforhold til naturvidenskabernes overvejende brug af 'hård' kvantitativ forskning. Denne modsætning er forkert, og jeg vil i denne artikel diskutere, hvorfor og hvordan den er forkert samt undersøge alternative – og efter min mening bedre – ideer om forskelle mellem kvalitativ og kvantitativ forskning samt undersøge begrebet 'objektivitet'.

En lille test

Jeg vil indledningsvis ved hjælp af en lille test illustrere, at modsætningen 'humanvidenskab = kvalitativ metode overfor naturvidenskab = kvantitativ metode' er forkert. Testen går ud på at lave en simpel litteratursøgning efter termen 'qualitative' i reference-databasen ISI Web of Knowledge¹. Her kan man afgrænse en given søgning til en bestemt del af basen, nemlig Science Citation Index Expanded, Social Sciences Citation Index eller Arts & Humanities Citation

<i>Søgning på "qualitative"</i>	<i>Antal hits</i>	<i>Tilfældige eksempler på artikler</i>
Arts & Humanities Citation Index 1975-08	1.059	"From textual prompts to cognitive models: A context-oriented perspective on metaphor interpretation in Taiwanese presidential speeches" af Lu; "Spirituality, gender, and expressive selfhood" af Sointu & Woodhead; " Social identities and risk: expert and lay imaginations on pesticide use" af Kaltoft & Jensen.
Social Sciences Citation Index 1975-08	31.801	"What makes men and women with musculoskeletal complaints decide they are too sick to work?" af Hooffman WE, Westerman MJ, van der Beek et al.; "Understanding the meaning of social well-being at the end of life" af Prince-Paul; "What factors influence case managers' resource allocation decisions?" af Fraser & Estabrooks
Science Citation Index Expanded 1975-08	88.787	"Characterization of a cold-tolerant plant growth-promoting bacterium <i>Pantoea dispersa</i> 1A isolated from a sub-alpine soil in the North Western Indian Himalayas" af Selvakumar G, Kundu S, Joshi P, et al.; "Fuzzy AHP assessment of water management plans" af Srdjevic & Medeiros; "Using fatty acid signatures to study bear foraging: Technical considerations and future applications" af Thiemann.

Tabel 1

Index. Da sidstnævnte kun omfatter litteratur fra 1975 og frem, afgrænser jeg for sammenlignelighedens skyld min søgning i alle baser til efter 1975. Søgning skal tolkes under en række forbehold, da der er tale om en ret primitiv målingⁱⁱ. Tabel 1 nedenfor viser, foruden antallet af 'hits' tre eksempler på titler på artikler i hver kategori. Disse artikeleksempler er tilfældigt valgt fra søgningens første side af resultater.

Fælles for de humanvidenskabelige artikler er, er at de analyserer tekstuel betydning, som det optræder enten i taiwanesisk præsidenttale, i interviews og feltnoter vedr. kvinders spiritualitet eller i ekspert- og lægmandsviden om pesticider. Der er ca. 30 gange flere hits i den samfundsvidenskabelige base, og artikeleksemplerne er her alle baseret på interviewstudier. Her er det primært anvendelse af såkaldt kvalitative (oftest menes semistrukturerede eller løst strukturerede) inter-

views, som giver anledning til et 'hit', og hyppigheden afspejler samfundsvidenskabernes stærkere empiriske tradition i sammenligning med humaniora. Hvad der imidlertid er mere interessant, er at hvis man afgrænser søgningen til den 'hårdeste' af de 3 baser, får man næsten tre gange hits end i Social Science Index, nemlig ikke mindre end 88.787. Her er titlerne ikke overvejende om folks divergerende opfattelser af det ene eller det andet, som det fremgår af artikeleksemplerne i Tabel 1. De handler derimod om kvalitativ bestemmelse af forhold vedrørende det naturvidenskabelige genstandsfelt, der undersøges. Jeg skal vende tilbage med et eksempel herpå nedenfor.

Jeg har brugt denne lille tværfaglige litteratursøgning som en indledende støtte for mit argument, nemlig at den modstand man undertiden – omend i stadig mindre grad – finder i medicinske fagmiljøer imod kvalitativ forskning, hviler på en fundamental misforståelse. Forskning baseret på kvalitativ metode er i princippet lige så 'eksakt' (og undertiden lige så lidt eksakt) som kvantitativt baseret forskning. En foreløbig indvending imod mit argument kunne være, at der er forskel på at undersøge noget, der karakteriseres som 'kvalitativt' og at anvende 'kvalitativ metode'. Man kunne – og det gør naturvidenskaben i høj grad også – undersøge kvalitative fænomener kvantitativt, altså ved hjælp af kvantitativt orienteret metode. Min påstand er, at anvendelsen af kvantitativ metode altid forudsætter kvalitativ metodes formbestemmelse og fortolkning. Distinktionen mellem natur- samfunds- og humanvidenskab er imidlertid ikke velegnet til at synliggøre dette forhold. Jeg vil derfor i det følgende – overvejende fra en antropologisk position – diskutere måder at 'tænke videnskabeligt' på, som går på tværs af denne tredeling.

Ræsonneringsstil

At stille det rigtige spørgsmål er den mest afgørende del af det at forske – selv hvis spørgsmålet ikke er det samme ved en undersøgelses begyndelse som ved dens slutning, hvilket som bekendt ofte gælder kvalitativt baseret forskning i human- og samfundsvidenskaberne (Bernard, 1994, 1998; Spradley, 1980). Men hvad betinger, hvilke forskningsspørgsmål man kan stille, og hvordan de kan stilles i en videnskabelig undersøgelse i det hele taget?

Vidensfilosoffen Ian Hacking er inspireret af sin kollega, A. C. Crombie, og har lånt begrebet 'Style of Reasoning' eller 'ræsonneringsstil'ⁱⁱⁱ. En ræsonneringsstil er ikke karakteriseret ved sit fagområde, men ved sin metode siger Hacking, og opregner seks stilarter, hvoraf tre handler om individuel variation (#1, 3, 6 nedenfor)

og tre om undersøgelse af regelmæssigheder i en population i tid og sted (#2, 4, 5 nedenfor) (Hacking, 1992b):

1. Simpelt postulat (eksemplificeret ved de græske matematiske videnskaber)
2. Anvendelse af eksperiment til både at kontrollere en population og til at observere og måle (eks. laboratorieforsøg)
3. Konstruktion af analoge modeller baseret på hypotese (konkrete modeller, eks. landkort, urværk, eller abstrakte modeller, eks. kosmologi, forklaringsmodel^{iv})
4. Ordning af variation ved sammenligning og taksonomi (eks. bestemmelse af biologiske arter eller antropologisk slægtskabsforskning)
5. Statistisk analyse af regelmæssigheder i populationer og beregning af sandsynligheder (eks. epidemiologi)
6. Historisk udledning af genetisk udvikling (eks. Darwins evolutionsteori)

Jeg tænker, at nyere videnskabelige udviklinger indenfor eksempelvis digital modellering (som det sker i eks. hjerneforskning) og i genetikken, for at nævne to aktuelle vidensfelter i fremdrift, måske kan føje nye stilarter til listen. Det påvirker imidlertid ikke min argumentation her.

Ser man på metodemæssige sammenstød mellem antropologi og biomedicin, er det ofte stil nr. 5 – den om statistik som en vidensgenererende praksis – som er på spil. Det skyldes ikke bare, at statistik er den mest almindeligt anvendte stil blandt de medicinske specialer, som oftest indgår i samarbejde med antropologer såsom folkesundhedsekspertter og epidemiologer. Det skyldes også, at de spørgsmål som antropologer forventes at stille, ofte opfattes som værende åbne for kvantificering og statistisk analyse af disse medicinske partnere. Det er imidlertid ikke nødvendigvis tilfældet. En ræsonneringsstil siger Hacking, som historisk set er udviklet som et middel til at håndtere specifikke problemer, har det med at glemme sit ophav og blive autonom. Enhver stil "er blevet noget, vi tænker på med en ganske tidløs standard for objektivitet, en kanon eller model for hvad det vil sige at argumentere fornuftigt om dette eller hint emne." Og han fortsætter: "De er (efter hårde kampe) blevet hvad det vil sige at ræsonnere korrekt, at være forstandig indenfor et eller andet domæne" (ibid.). En stil er, ifølge Hacking, en måde at konstruere objektivitet på en sådan måde, at vi er kommet til at tro på det. Det sker gennem en omhyggeligt konstrueret kombination af specifikke typer af objekter, beviser og sætninger, som kan være kandidater for sandhed eller falskhed, love eller modaliteter og muligheder (ibid.).

Konsekvensen er, at enhver ræsonneringsstil har specifikke regler for, hvad der kan udgøre valid forskning og velegnet metode, og hvad der kan udgøre et forskningsspørgsmål, altså et spørgsmål som kan være genstand for en undersøgelse, der udføres i overensstemmelse med en given ræsonneringsstil. For egen regning vil jeg tilføje, at disse metoderegler omfatter instrumenter, hvis formel er at 'objektivere' genstandsfeltet (Seeberg, 1994). Reglerne gælder kun for forskning, som er udført indenfor den pågældende stils rammer. Et eksempel på en metode til at skabe objektivitet er randomisering indenfor den statistiske ræsonneringsstil. Men det er ikke meningsfuldt at kritisere praksis indenfor andre ræsonneringsstile – eksempelvis taksonomi eller analog model - for ikke at have været genstand for randomisering. Og dog er det undertiden netop, hvad kvalitativ forskning kritiseres for på baggrund af en forkert appliceret statistisk ræsonneringsstil. Denne pointe er vigtig. I min erfaring som antropolog der arbejder i det sundhedsfaglige felt, har diskussionen af forskelle mellem ræsonneringsstile vist sig at være et nyttigt redskab til at synliggøre og bygge bro over epistemologiske divergenser i tværfaglig forskning.

Selvom det sker en gang imellem, er det ikke ofte, antropologer producerer matematiske formler, hvorimod både konstruktion af analoge modeller og ordning af variation ved hjælp af komparation og taksonomi er almindeligt anvendte ræsonneringsstile indenfor antropologien. Når antropologer håndterer store mængder af komplekse 'ustrukturerede' interviews og feltnoter ved hjælp af kodningsprocesser, så er der tale om ordning af variation gennem sammenligning og taksonomi, og når de udvikler analytiske begreber til at sammenfatte komplekse analytiske pointer, vil man i mange tilfælde, kunne tale om hypotetisk konstruktion af analoge modeller. Hvad antropologer i mange tilfælde *ikke* gør, er at kvantificere kvalitativt materiale med henblik på statistisk analyse – og alligevel er den mest almindelige kritik en røst fra den statistiske ræsonneringsstil, som antager at der i overensstemmelse med denne ræsonneringsstil, skal randomiseres, og gennem sampling etableres, hvad man i statistikken forstår som repræsentativitet, uagtet at sådanne øvelser måske ikke er relevante i forhold til kvalitativ analyse. Men hvorfor egentlig ikke? Svaret beror på en bestemmelse af, hvad det 'kvalitative' er for noget.

Form er kvalitativ

Ovenfor har jeg etableret at kvalitativ metode – eller i det mindste det kvalitative som videnskabeligt begreb – er i hvert fald mindst lige så udbredt i naturviden-

skabelig litteratur som i samfunds- og humanvidenskab. Jeg har endvidere med Hacking (og Crombie) påvist forskellige ræsonneringsstile, som hver især indebærer forskellige rammer og vilkår for, hvad der kan accepteres som metode til at frembringe videnskabelig viden. Jeg sagde også, at jeg ville vende tilbage med et eksempel på, hvad det kvalitative i naturvidenskab kunne være. Det gør jeg her: Thiemanns artikel (nævnt i Tabel 1) handler om hvordan man ved at studere fedtvævet i bjørne både kvantitativt og kvalitativt, kan forstå bjørnes rolle i en given habitat (Thiemann, 2008). Thiemann opfatter kvalitativ metode som en af tre fundamentale måder at undersøge bjørnes fouragering og siger: "Fedtsyre-data fra rovdyr alene sammenlignes på tværs af demografiske (alder, køn), temporale eller spatiale grupper," og han fortsætter "Hvis kvalitative mønstre af fedtsyrevariabilitet kan matches med forskelle i adgang til føde og brug af rum, så kunne kvalitative fedtsyre-data i sig selv skabe indsigt i de økologiske faktorer, som påvirker føde-netværksstrukturer og -funktion" (ibid.). Selvom der er tale om bjørne og studier af fedtvæv, så er forskellen til kvalitativ analyse i human- og samfundsvidenskaberne ikke så stor som den gængse misforståelse vil hævde – i alle tilfælde er det nemlig *mønsters betydning*, som studeres. Det indebærer, at mønstrenes form, nødvendigvis må gøres til genstand for fortolkning. I det følgende argumenterer jeg for, at al kvantitativ forskning rummer kvalitativ forskning.

Ser vi bort fra matematikken, kan man nemlig gå et skridt videre og sige, at alle metoderne har det til fælles, at det kvalitative er en forudsætning for det kvantitative^v. Før noget kan tælles, må man nødvendigvis forbestemme dette noget som værende tælleligt. Formbestemmelse er en simpel kvalitativ fortolkningsproces, en banal øvelse i ræsonneringsstilen 'ordning af variation ved sammenligning og taksonomi'. Denne formbestemmelse er så banal eller selvfølgelig, at den ofte overses eller glemmes af den ræsonneringsstil, indenfor hvilken den finder sted.

Latour og Woolgar gør i deres klassiske studie af produktionen af facts i et laboratorium (Latour & Woolgar, 1979) en observation, helt bogstaveligt, som kan illustrere min pointe. De taler om at skelne det væsentlige (objektet) fra baggrundsstøjen. Det handler om at forbestemme objektet kvalitativt i en proces, hvor det kan ende med at blive accepteret som viden i et felt, hvor man konkurrerer med andre aktører. De siger: "Når en laboratoriearbejder aflæser et udslag på en aminosyremåling, for eksempel, er han nødt til at afgøre om han kan overbevise sig selv (eller andre) om, at toppen [på en printet graf] er forskellig fra baggrundsstøjen. Som vi har set, afhænger det til dels af hans kolleger. Hvis hans udbrud 'Se denne top' bliver mødt med svaret 'der er ingen spids, det er bare støj, du kunne lige så godt sige at toppen er den her lille plet på den anden side', så har

hans udsagn ingen informationsværdi (i den kontekst). [...] Ved at vise kollegerne to, i stedet for en, top i en aminosyreanalyse, eller ved at øge afstanden mellem toppen og grundlinjen, vil forskellen mellem de forskellige mulige udsagn også øges. Ved at være tilstrækkeligt overbevisende vil [han få] folk [til at] stoppe helt med at komme med indvendinger, og udsagnet vil bevæge sig imod en status som værende *fact*. I stedet for at være et produkt af fantasien (subjektivt) vil det blive en 'rigtig objektiv ting', hvis eksistens er hinsides tvivl" (ibid.: 241).

Latour og Woolgar studerer altså, med Hackings/Crombies begreber, ræsonneringsstilen "Anvendelse af eksperiment til [...] at observere og måle" ikke i overensstemmelse med denne stils selvforståelse, men *derimod* med henblik på at undersøge den sociale praksis, der udfolder sig i det laboratorium, som i sin egen selvforståelse praktiserer denne ræsonneringsstil. De finder, at der er en klar modstrid mellem denne selvforståelse (altså ræsonneringsstilen) og den praksis, der konkret kan observeres. Det er der egentlig ikke noget overraskende ved, al den stund ræsonneringsstilen (i modsætning til eksempelvis det etnografiske feltarbejde) jo ikke er udviklet med henblik på at undersøge sociale processer – i dette tilfælde i forbindelse med konstruktion af viden^{vi}.

Produktion af facts beror på fortolkning, og hvis man kan overbevise andre forskere om at ens fortolkning er rigtig – gerne hinsides enhver tvivl indenfor ræsonneringsstilens logik – ender fortolkningen som 'objektiv viden', og fortolkningsprocessen glemmes, som om den var uvæsentlig, fordi den forstyrrer forestillingen om denne objektive videnskabelighed. Hvordan kan vi så forstå objektivitet?

Det objektive feltarbejde

Når Latour og Woolgar insisterer på, at vurderingen af 'facts' i det videnskabelige miljø er afgørende for, at disse facts kan opnå status som objektive, er de umiddelbart på linje med Hackings formulering, nemlig at objektivitet må forstås som udtryk for en konsensus blandt tilstrækkeligt mange forskere indenfor en given ræsonneringsstil.

Men i en senere artikel videreudvikler Latour sin definition. Hvor den oprindelige bestemmelse var deskriptiv, etablerer han senere et originalt nyt forslag til, hvordan vi bør forstå objektivitet: "Objektivitet henviser ikke til en speciel kvalitet ved hjernen, en indre tilstand af retfærdighed og fairness, men til tilstedeværelsen af objekter, som er blevet sat i stand til at evne (ordet er etymologisk så kraftfuldt) at gøre modstand mod [object to], hvad der bliver sagt om dem" (Latour, 2000: 115). Det at lade objektet gøre modstand er ifølge Latour, hvad der kende-

tegner naturvidenskaberne og ikke mindst den 2. ræsonneringsstil, laboratorieundersøgelser, hvilket som bekendt var genstandsfelt for Latours (og Woolgars) eget feltarbejde, og som har præget Latours videnskabsyn (Latour & Woolgar, 1979). Denne definition er interessant, fordi den rummer mulighed for, at objektivitet ikke nødvendigvis kan vurderes umiddelbart; vi kan ikke umiddelbart vide i hvilket omfang, aminosyremålingsfortolkningen ovenfor var objektiv – men det vil blive klart over tid. Hvis objektet i dette eksempel får tilstrækkelig mulighed for at gøre modstand, vil andre målinger og deres fortolkninger bekræfte resultaterne, og den viden der er blevet skabt, vil kunne stabiliseres.

Spørgsmålet om tid er vigtigt. Latour fører et korstog mod, hvad han kalder samfundsvidenskabernes vidensproduktion, hvor det åbenlyst er en overvejende kvantitativt orienteret sociologi han angriber. Han beklager dens ignorering af objekternes modstand, idet han synes at anvende vidensproduktion i det etnografiske feltarbejde som målestok for god sociologi. Tidsfaktoren er afgørende i det etnografiske feltarbejde. Det er karakteriseret ved langvarig interaktion, observation og diskussion med 'felten', dvs. både de mennesker der interagerer i den undersøgte sammenhæng, og de objekter og den materialitet ('naturlig' eller ej) der findes dér. Mange etnografer vil mene at tidsfaktoren – som ikke kan fastlægges på forhånd, men må komme an på en prøve – er afgørende: Det er netop den langvarige og gentagne interaktion og diskussion i åbne kvalitative interviews og deltagerobservation, som sætter 'objekterne' i stand til at gøre modstand. Den viden, der produceres i begyndelsen af feltarbejdet, bliver et nyt genstandsfelt senere, og så fremdeles, således at modstanden er med til at forme analysen, indtil den fornødne stabilitet i konklusionerne er opnået. Det indebærer ikke nødvendigvis, at der er konsensus mellem forsker og informanter om disse konklusioner; det indebærer derimod, at analysen kan rumme den modstand, som informanterne skaber – enten i kraft af indbyrdes modstridende positioner eller i kraft af modstand mod forskerens vurderinger. Modstanden – forstået som manglende overensstemmelse mellem forskerens umiddelbare fortolkning og det der faktisk foregår i den undersøgte verden – undergraver således ikke nødvendigvis et resultat, hvis den erkendes, og får lov at influere på den umiddelbare fortolkning, og dermed selv bliver en del af de 'data', som analysen må tage i betragtning. Det er modstand, som kan komme til udtryk i de situationer, antropologen Agar har kaldt 'sammenbrud' under feltarbejdet, hvor det går op for forskeren, at han eller hun stiller de forkerte spørgsmål på baggrund af forkert forhåndsviden, og derfor er nødt til at 'korrigere' projektet, så den analytiske optik indrettes efter den virkelighed, som informanterne – igennem ord og handling – definerer som relevant

(Agar, 1986). Den forskningsmæssige åbenhed som er en forudsætning for et vellykket feltarbejde, indebærer, at genstandsfeltet ikke kan være snævert afgrænset. Forskeren må være åben overfor det forhold, at bestemmelsen af relevant kontekst ændrer sig i processen. Som jeg vil diskutere i det følgende, er muligheden for at analysere kontekst afgørende forskellig for kvalitativ og kvantitativ metode.

Spørgsmål i kontekst

I 1998 deltog jeg i en serie af kurser i kvantitativ sundhedsforskning under Erasmus Summer Programme. Kursets karismatiske leder, Albert Hofman, holdt den indledende forelæsning for en sal med hundredvis af studerende overvejende med medicinsk baggrund. Jeg husker særligt én dogmatisk læresætning, som vi skulle tilegne os: Menneskets natur er universel! Med menneskets natur mente han menneskekroppen, mennesket-som-natur og som genstand for naturvidenskaben. Jeg var muligvis den eneste antropolog i salen; i hvert fald reagerede jeg med en vis relativistisk betinget modvilje på budskabet, men der var ikke lagt op til diskussion under den programmatiske velkomstforelæsning.

Men tag nu min egen krop. Jeg mangler eksempelvis det meste af en menisk i venstre knæ efter operation. Min krop er ikke universel, i hvert fald ikke længere. "Nå ja" kunne den gode epidemiolog måske have sagt "det er klart at hvis man operativt fjerner noget af kroppen, så er der en afvigelse; men *resten* af kroppen er universel". "Næppe" siger jeg, "for resten af kroppen påvirkes jo af forandringerne. Mine lårmuskler i det opererede ben er – i hvert fald i en periode – blevet mindre". "Og" kunne jeg fortsætte, "hvor stor en del af menneskeheden er ikke lige så atypiske i kraft af en eller anden operation, eller fordi de har trådt på en landmine eller har medfødte deformiteter eller arveligt betingede sygdomme?" "Jo" kunne min – tiltagende imaginære – epidemiolog svare "men for det første kontrollerer epidemiologien jo netop for disse afvigelser ved hjælp af sampling, og for det andet er vi nødt til at *antage* at menneskekroppen er universel for at arbejde videnskabeligt". "Netop", vil jeg triumferende sige (og udskyde sampling-diskussionen lidt) "og denne antagelse er en fortolkning – per definition".

Det er en nødvendig fortolkning af noget (og ikke anden) forskellighed som værende uvæsentlig for en given videnskabelig analyse. Det er, i den 5. ræsonneringsstil, statistikken, som er epidemiologiens foretrukne arbejdsfelt, en nødvendighed at antage at den enorme variation i det dagligdags slid på kroppen, det særlige medicinsk funderede slid som operationer og medicinering udgør, summen af tidligere sygdomme, kostvaner og så videre, samt de individuelle og so-

ciale erfaringer, som tilsammen påvirker den ramme, i hvilken et spørgeskemas spørgsmål vil blive fortolket – *enten* kan forudsiges (fortolkes) som relevant, og derfor 'kontrolleres for' gennem sampling, regressionsanalyse med videre *eller* kan ignoreres. Det er i dén forstand et nødvendigt *à priori* at antage, at menneskekroppen er universel, og at man derfor i vid udstrækning kan afgrænse det meste af dens kontekst som irrelevant. Man er også nødt til at antage, at spørgsmål kan stilles og besvares af respondenter, uden at resultatet påvirkes (eller påvirkes 'for meget') af den specifikke kontekst, hvori de stilles og besvares. Formålet hermed er at modvirke 'subjektivitet' – forstået som en indre, mental kvalitet hos 'subjekter' (Biehl, Good, & Kleinman, 2007; Latour, 2000), in casu både interviewer og respondent – således at det 'objektive' svar står tilbage, som om det var en ting i sig selv. Denne idé om objektivitet er nærmest den modsatte af den definition af objektivitet, Latour udledte af sit studie af praksis i laboratorievidenskab (ibid.). I spørgeskemaet får objektet nemlig *ikke* lov til at gøre modstand. Det er i princippet kun én rigtig måde at forstå spørgsmål og svar på, nemlig den som er defineret af spørgeskemaets producent. Professionel anvendelse af spørgeskemaer søger at tage højde for dette problem ved at teste skemaet i pilotundersøgelser, ved at inkludere såkaldt åbne spørgsmål hvor det strukturerede kvalitative interview efterlignes, og/eller ved at intervieweren diskuterer fortolkningen af spørgsmålene med respondenter i forbindelse med udfyldelse af skemaet. Alle disse strategier bekræfter eksistensen af det grundlæggende problem – at metoden ikke – i overensstemmelse med ræsonneringsstilens logik – kan tage højde for, hvordan konteksten påvirker svarene. Netop derfor er spørgeskemaet ikke nødvendigvis en objektiv metode; til tider er det ligefrem et meget 'subjektivt' redskab, der er indhyllet i et slør af falsk objektivitet, der opstår i den objektivisering, som skemaet i sig selv repræsenterer, og som statistisk analyse efterfølgende synes at bekræfte. Problemets omfang afhænger af, hvilke spørgsmål der konkret stilles. Simple spørgsmål kan som regel håndteres objektivt, fordi deres svar er relativt stabile uanset kontekst (eks. alder, køn, uddannelsesbaggrund m.v.); men jo større kompleksitet spørgsmålene rummer, desto mere subjektivt vil resultatet være, netop fordi metoden ikke kan håndtere subjektiv information og gøre den til genstand for objektiv (dvs. 'modstandsdygtig') kvalitativ analyse. Spørgsmål der ændrer sig radikalt afhængigt af konteksten, kan eks. være indkomstforhold, antal seksuelle partnere eller holdninger til sort arbejde. Stone og Campbell har defineret 'kontekstuel bias', som den bias der skabes af, at man er afhængig af én bestemt kontekst for korrekt besvarelse af spørgsmål i et spørgeskema. De anvender kvalitative metoder, til at efterprøve 'accuracy' i en KAP (Knowledge

Attitudes Practices) undersøgelse i Nepal og finder, at respondenterne i vid udstrækning fortolkede spørgsmålene helt anderledes, end de var ment i en spørgeskemaundersøgelse, der umiddelbart forinden var gennemført af Verdensbanken, og hvis instrumenter blev anvendt i en række lande uden at tage højde for den varierende kulturelle kontekst for det emne (reproduktiv sundhed), der blev undersøgt (Stone & Campbell, 1984). Jeg er enig med Stone og Campbell i, at konklusion *ikke* er, at man *ikke* skal anvende spørgeskemaer. De mener, at kvalitativ metode og survey-metode er komplementære, og skal anvendes i sammenhæng (ibid.), blandt andet fordi kvalitativ metode kan hjælpe med at vurdere validiteten i spørgeskemaets resultater. Mit synspunkt er i forlængelse heraf, at der er behov for øget fokus på spørgeskemaers svagheder, hvoraf nogle kan begrænses ved kritisk analyse i design og gennemførelse af undersøgelser, mens andre ikke kan løses, fordi de er en integreret del af metoden. Her tænker jeg ikke mindst på den – efter min mening – fejlagtige opfattelse at objektivitet så at sige kan skabes gennem adækvat sampling. Jeg vil i det følgende kontrastere spørgeskemaet med det etnografiske feltarbejde.

Det etnografiske feltarbejdes systematiske bearbejdning af et problemfelts kontekst viser forskeren, at der ikke bare er forskel mellem, hvad folk siger, og hvad de gør, der er også forskel på, hvad de siger i forskellige situationer, om det de gør – og et interview, der er løsrevet fra de(n) situation(er), interviewet handler om, bliver ikke mere 'objektivt' i kraft af denne løsrivelse. Det risikerer derimod at blive mindre meningsfuldt for respondenterne og derfor lettere genstand for fejlfortolkning. Kontekstualisering er den kvalitative forsknings måde, med Latours ord, at sætte informanterne i stand til at gøre modstand mod hvad der bliver sagt om dem, og det etnografiske feltarbejde er den mest omfattende af en række forskellige mulige kvalitative kontekstualiseringer, fordi datagenerering i et længere tidsrum finder sted i sammenhæng med den sociale aktivitet, der undersøges.

Kontekst spiller også en afgørende rolle i naturvidenskab. Det er tilfældet på en lang række niveauer, såsom det politisk-økonomiske spil om at tiltrække tilstrækkeligt store økonomiske ressourcer til at gennemføre en given forskning, og gennemføre den på niveau der er nødvendigt i forhold til de spørgsmål, man ønsker at besvare (eller omvendt at formulere de spørgsmål man kan arbejde med indenfor de til rådighed stående rammer); adgang til at publicere på konferencer og i tidsskrifter; etiske regelsæt; den globale konkurrencesituation på området; men også på det metodiske plan som håndtering af kontekst for at etablere de rette rammer for udførelse af et forsøg, således at naturen bliver 'skåret tilpas til' for at være egnet til et naturvidenskabeligt forsøg (Knorr-Cetina, 1983).

Men kravet om kontekstualisering i feltarbejdet – og i kvalitativ analyse i almindelighed – indebærer en risiko for, at analysens resultater alene kan udsige noget om den lokale kontekst, hvori undersøgelsen er foregået. Kontekstualiseringskravet fordrer en bevægelse fra det deskriptive til det teoretiske niveau for at opnå gyldighed udover den lokale empiri (Geertz, 1973); dette spørgsmål vil jeg diskutere i det følgende.

Beskrivelse og teori

Ligesom man skelner mellem deskriptiv og analytisk epidemiologi, er det muligt at skelne mellem deskriptiv og analytisk – eller snarere teoretisk – kvalitativ forskning. Deskriptiv kvalitativ forskning udfoldes på det samme logiske niveau som det empiriske materiale selv, og begrænser sig ofte til sammenfatninger af udsagn eller observationer (syntese). Udsigelseskraften i deskriptiv kvalitativ forskning er ofte begrænset til netop den kontekst, hvori undersøgelsen er lavet. Teoretisk kvalitativ forskning afsøger derimod det empiriske materiale for relevans i forhold til generaliserbare begreber, som gør det muligt at komparere socialitet i forskellige samfundsmæssige eller kulturelle sammenhænge. Antropologi er et eksempel på et fag, der løbende producerer teoretiske begreber der kan bruges til at forstå forskellige aspekter af samfund, socialitet og kultur. Det er for at vende tilbage til Hackings stilarter, under 'Hypotetisk konstruktion af analoge modeller', denne vidensproduktion foregår. Da Kleinman i 1980 udgav det værk, der i mange år var med til at sætte dagsordenen for medicinsk antropologi (Kleinman, 1980), var det med henblik på at definere medicinsk antropologi som et teoribaseret felt, ikke bare et deskriptivt (Honkasalo & Lindquist, 1997). Et af hans centrale begreber i værket er 'explanatory models' eller EM, forklaringsmodeller som har betydning for forståelsen af sygdoms ætiologi, diagnostik og behandling hos henholdsvis behandlere, patienter og pårørende, men som ofte betyder noget forskelligt for disse aktører afhængigt af kontekst (Kleinman, 1980). En EM er ikke et empirisk fænomen men et teoretisk begreb, en 'analog model' der gør det muligt at undersøge, hvad det definerer – forklaringsmodeller – i forskellige samfund over hele verden. Det var også nogenlunde, hvad medicinsk-antropologisk orienterede forskere gik i gang med i 1980'erne i hele verden – en proces, der medførte, at begrebet efterhånden blev brugt ikke bare som oprindeligt defineret, men også dels mere snævert om kausale forklaringer, dels om kognitiv afstand mellem behandler og patient (Weiss, 2001).

I en mellemposition mellem deskriptiv og teoretisk kvalitativ forskning placeres 'Grounded theory' (Strauss & Corbin, 1990), som søger at udlede generaliser-

bare (det vil sige 'teoretiske') begreber fra det empiriske materiales egne begreber. Det er en meget kontekstnær teoretisk strategi, som rummer et mere begrænset potentiale for komparativ perspektivering.

Analysens udsigelseskraft beror altså primært på to forhold nemlig den analytiske rammes generelle relevans og den undersøgte konteksts specificitet. Det er de(t) teoretiske begreb(er)s abstraktionsniveau (eller objektiviseringsgrad), som etablerer evnen i den kvalitative analyse til at nå almenyldige konklusioner på baggrund af et specifikt materiale, og en af forudsætningerne herfor er objektivitet, forstået som det at lade genstandsfeltet gøre specifik modstand overfor den anvendte analytiske ramme. Hvori består da den egentlige forskel mellem human/socialvidenskaber og naturvidenskab?

Det stabile versus det refleksive objekt

Indtil nu har jeg diskuteret kvalitativ forskning i lyset af, at en simpel litteratursøgning kunne vise, at forskellen mellem på den ene side human og socialvidenskaber og på den anden side naturvidenskaber, *ikke* kan reduceres til en forkærlighed hos de første for kvalitativ metode og en forkærlighed hos de sidste for kvantitativ metode. Jeg har også vist, at 'det kvalitative' nødvendigvis er genstand for fortolkning, uanset om det drejer sig om natur-, samfunds- eller humanvidenskabelig vidensproduktion. Men hvad er det så, der ligger i kernen af den hårdnakkede forskel mellem blød og hård videnskab?

Kirsten Hastrup har forsøgt at tilnærme sig dette spørgsmål (Hastrup, 1993) i en diskussion af antropologis spirende interesse i 1990'erne for nogle af de store spørgsmål, som blev samlet under begrebet 'human suffering' og som afkrævede antropologien en klarere stillingtagen til videns sandhedsværdi i forhold til verden. Hastrup bruger 'sult' som eksempel, og henviser til Latours skala fra de stærkeste deduktive modeller til de svageste deskriptive (Latour, 1988) Ikke ulig min skelnen mellem teoretisk og deskriptiv kvalitativ analyse ovenfor. Hastrup siger – med reference til Rorty (Rorty, 1991): "hårdhed" er ikke lokaliseret i fakta i sig selv, men i det fællesskab, der enes om det, det vil sige det fællesskab der styrer forklarings politik. [...] faktas hårdhed er et udtryk for en social overenskomst snarere end en kvalitet ved fakta i sig selv" (Hastrup, 1993: 724). Hastrup synes at være på linje med tanken bag Hackings ræsonneringsstile – det er ræsonneringsstilenes interne logik, der bestemmer karakteren (hårdhedsgraden) af de data, de producerer, i overensstemmelse med en videnskabelig konsensus herom. Alligevel må man fastholde, at der mindst er én afgørende forskel på de 'facts', der ek-

sempelvis produceres ved, på den ene side at undersøge en blodprøve for *forekomsten* af et bestemt antistof og på den anden side, at undersøge henholdsvis lægens (eller laborantens) og patientens *opfattelser* af deres indbyrdes kommunikation i forbindelse med den samme blodprøvetagning. Under forudsætning af at blodprøven analyseres i overensstemmelse med etablerede standarder, vil resultatet være relativt stabilt. Den variation der forekommer, kan – som jeg diskuterede ovenfor – blandt andet skyldes den kvalitative formbestemmelse i laboratoriet, men der kan selvfølgelig tænkes en lang række andre faktorer såsom sjuks i udførelse af analysen, eller en teknisk fejl, eller grænsetilfælde, hvor det er svært at bestemme om der er tale om et 'hit' eller ej, eller begrænset sensitivitet og/eller specificitet ved testen. Hvad man kan være ganske sikker på, er at blodet, ikke beslutter sig for at skjule eller fremhæve forekomsten af antistoffer, fordi det vil opnå et bestemt resultat, eksempelvis iværksættelsen af en bestemt behandling. Blodet er principielt bevidsthedsmæssigt 'ligeglad', også selvom det i høj grad kan gøre modstand mod de analytiske processer det underkastes^{vii}; det har – i kraft af denne modstand - status som 'aktant' i Latours terminologi (Latour, 2000) – det er jo blodet (og associerede organer), der har produceret antistoffet – men det har ikke, hvad jeg vil kalde reflektiv intentionalitet^{viii}. Derfor reagerer det ikke på selve resultatet af analysen (dvs. den viden, der skabes), og derfor er den viden, analysen producerer principielt stabil. Det er anderledes med lægen/laboranten og patienten. De kan fortolke forskerens intentionalitet i hans eller hendes spørgsmål – eller projekt som helhed – og de kan investere deres egen intentionalitet i deres svar. Og de kan undervejs i processen (som ikke behøver være begrænset til et enkelt interview) ændre opfattelse af, hvad der skete i den kliniske kommunikation, blandt andet i kraft af de refleksioner, som forskerens spørgsmål giver anledning til. Det Hacking kalder 'looping-effekt' (Hacking, 1986, 1992a, 1995), er grundlæggende den samme refleksive mekanisme, selvom han er optaget af denne type refleksion på et mere overordnet samfundsmæssigt niveau, hvor menneskeskabte kategorier (eksempelvis diagnoser) omsættes. Men på det helt lokale niveau, i interview-situationen, er sådanne looping-effekter en af grundene til, at det kvalitative interview stiller store krav til forskeren, som er nødt til at kunne fange og til en vis grad analysere hvad der bliver sagt, mens det bliver sagt, og anvende denne analyse til at navigere i interviewet og stille nye spørgsmål. Det er som følge af denne relative ustabilitet også ofte nødvendigt at stille de samme spørgsmål – eller nye, udbyggende spørgsmål – flere gange og i forskellige sammenhænge, og at kombinere fortolkningen af dem med observationer af den praksis der tales om. Vi er tilbage ved forståelsen af objektivitet. Det er igennem denne

gentagne afprøvning af forskerens fortolkninger af det hørte og det sete (og hvad man måtte have produceret med anvendelse af andre sanser), 'objektet' får lov at gøre modstand mod mulige fejlfortolkninger, og objektivitet skabes. Først herefter kan analysen bevæge sig fra det deskriptive til det teoretiske niveau for igennem sammenligning med andre beskrivelser (interviews, situationer, tilfælde) at etablere en videnskæssig værdi, der rækker ud over det enkeltstående tilfælde.

Kvalitativ forsknings status

Jeg har i denne artikel arbejdet med kvalitativ forskning på to forskellige niveauer – dels som en kvalitativ komponent i al forskning, og dels som en tilgang til forståelse af verden som er særligt privilegeret indenfor visse ræsonneringsstile og visse discipliner, og jeg har fokuseret på antropologi hvad det sidste angår. Jeg vil afslutningsvis knytte nogle bemærkninger til udvikling af kvalitativ metode indenfor dette fag.

Hvor antropologien i 1980'erne var meget optaget af sig selv som mulighed, og derfor overvejende havde sig selv som objekt, har der de seneste 15-20 år været en voldsom interesse for metodespørgsmål. 1980'ernes kritik af, at feltarbejdet var et mytisk overgangsritual, hvis substans var esoterisk, og rummede hemmelig viden for de udvalgte, der havde 'gjort det', blev i 1990'erne afløst af en mere pragmatisk undersøgelse af, hvordan man kunne arbejde mere systematisk med kvalitativ forskning, herunder feltarbejdet. Kvalitativ interviewteknik, deltagerobservation, notetagning, indholdsmæssig kodning af tekst, anvendelse af dagbøger og kombination af kvalitative og kvantitative datagenereringsteknikker blev hver især emner for kapitler i en strøm af metodebøger eller for hele bøger i sig selv (eksempelvis Agar, 1986; Amit, 2000; Bernard, 1994, 1998; Emerson, Fretz, & Shaw, 1995; Hastrup & Hervik, 1994; Hobbs & Wright, 2006; Kleinman & Copp, 1993; Kvale, 1995; Marcus, 1998; Sanjek, 1990). Samtidig blev der udviklet nye digitalt baserede redskaber, som har skabt mulighed for at arbejde med kvalitativ analyse på radikalt nye måder. Computeren har ændret sig fra at være en skrivemaskine for kvalitative forskere, til at kunne bruges som et analyseredskab, hvor man kan samle digitale lyd- og billedoptagelser, transskriptioner, digitaliseret faglitteratur, information fra internettet, og så videre. Fremkomsten af skræddersyede computerprogrammer til kvalitativ forskning har ikke blot gjort det nemmere at forene alle disse typer af data i ét interface, men man kan også, ved hjælp af denne type software, undersøge relationer mellem dele af sit data-materiale i en grad af kompleksitet som ikke tidligere var mulig (Seeberg, 2007). Mens den omfattende metodelitteratur har hjulpet kvalitativ forskning til at opnå et fælles sprog, har den computerbaserede kvalitative analyse etableret mulighed

for en ny gennemsigthed i den kvalitative analyse. Disse ændringer har betydning for at vurdere graden af objektivitet i de analyser, der produceres. Hvor springet fra deskriptiv til teoretisk kvalitativ forskning tidligere var en sort boks med et ukendt indhold, der kun kunne forstås af forskeren selv – og hvor man derfor ikke kunne gennemskue, i hvilket omfang genstandsfeltet havde kunnet gøre modstand – er det blevet muligt at demonstrere, hvordan man når frem til sine analytiske konklusioner. Denne udvikling har i mange tilfælde styrket graden af systematik og analytisk stringens, hvormed kvalitativ forskning udføres. Begge dele – systematik og transparens – er vigtige elementer i den stigende anerkendelse af kvalitativ forskning, ikke mindst indenfor sundhedsforskning. Denne anerkendelse er synlig, eksempelvis ved at et af verdens mest prestigøse medicinske tidsskrifter, The Lancet, har etableret en 'qualitative research series', og der er publiceret retningslinjer for produktion af kvalitativt baserede artikler (Malterud, 2001). Anerkendelsen beror på den gryende erkendelse, at kvalitativ forskning netop ikke skal vurderes indenfor en statistisk ræsonneringsstil. Den næste erkendelse bliver forhåbentlig, at kvalitativ forskning er central både for humanistisk og samfundsorienteret sundhedsforskning og for naturvidenskab, fordi man faktisk er fælles om anvendelsen af indtil flere kvalitativt orienterede ræsonneringsstile; det er genstandsfeltets evne til refleksion samt den deraf følgende nødvendighed af at inddrage kontekst i analysefeltet, der primært adskiller naturvidenskabelig fra samfundsvidenskabelig kvalitativ forskning. Grundlaget for dette synspunkt er ikke ny viden, og meget få af de referencer, der er anvendt her, er nye. Faktisk er der en lang række artikler, som argumenterer for, at kvalitativ forskning ikke kan forstås ud fra 'kvantitative' kriterier. Med inddragelsen af 'ræsonneringsstile' samt diskussionen af objektivitetsbegrebet har jeg her forsøgt at bringe den diskussion videre ud fra et ønske om at skabe både nye muligheder og nye former for tværfagligt samarbejde på sundhedsområdet. Et sådant tværfagligt samarbejde – eller måske er det mere rigtigt at tale om et tvær-ræsonnerende samarbejde – kan ikke baseres på gamle modsætninger mellem kvalitativ og kvantitativ forskning, ligeså lidt som det kan være baseret på forestillinger om en hierarki af metoder med det dobbelblindede, randomiserede case-kontrol-forsøg som 'gylden standard' i relation til forskningsspørgsmål, hvor det er klart irrelevant og utilstrækkeligt. Derimod kan en opløsning af distinktionen mellem "hård" og "blød" videnskab, som her erstattes med *graden af videns-stabilitet en videnskab producerer*, sammen med begrebet 'ræsonneringsstil' forhåbentlig bidrage til at udvikle en nyttig ramme for tværfaglig sundhedsforskning, hvilket er hensigten med denne artikel.

Noter

- i: http://apps.isiknowledge.com/WOS_GeneralSearch.do (30. juni 2008).
- ii: Der er naturligvis ikke indekseret lige mange artikler eller tidsskrifter i de tre databaser, og det er ikke ligetil at se, hvor mange artikler, baserne rummer, men antallet af tidsskrifter er omtrentligt angivet til 6650 for "Science Citation Index Expanded", 1950 i "Social Sciences Citation Index" og 1160 i "Arts & Humanities Citation Index" per oktober 2008. Hvis man vægter antallet af hits på "qualitative" i forhold til antallet af tidsskrifter, får man et gennemsnitligt mål for, hvor mange gange et tidsskrift har nævnt ordet "qualitative" i et abstract siden 1975. Resultatet er ca. SCI-E: 13, SSCI: 16, A&HCI: 1. Indsnævrer man søgningen til "qualitative method" (og igen må det understreges at det er en meget lidt raffineret metode, som alene kan være indikativ), reduceres antallet af hits væsentligt, som følger: SCI-E: 415 hits, 0,062 gang per tidsskrift; SSCI: 336 hits, 0,172 gang per tidsskrift; og A&HCI: 4 hits, 0,003 gang per tidsskrift. Der er ingen tvivl om, at A&HCI basen er underrepræsenteret i denne søgning, idet begreber som eks. "fænomenologisk analyse" også er kvalitative men ikke findes ved søgningen. Dette rækker imidlertid ikke ved det, der er pointen med søgningen, nemlig at påvise, at kvalitativ metode i høj grad er en del af naturvidenskabelig forskning.
- iii: Min diskussion er baseret på Hacking mere end på Crombie. Crombie analyserer i sit monumentale værk *Styles of Scientific Thinking in the European Tradition: The History of Argument and Explanation Especially in the Mathematical and Biomedical Sciences and Arts* (3 volumes) hvordan ræsonneringsstile er blevet udviklet siden matematikken i den klassiske Grækenland. Hvad der er særligt interessant ved Crombie er, at han udvikler en videnskabshistorie baseret på ideen om videnskabelig metode. Hacking anvender ræsonneringsstile i et nutidigt perspektiv, hvilket også er mit ærinde. Der er andre beslægtede begreber, eks. Ludwik Flecks pionérarbejde om kollektive 'tænkningstile', men hvor fokus imidlertid i højere grad er på videns konstruktivistiske og kollektive karakter som sådan end på en skelnen mellem forskellige typer af tænkningstile. (Harwood, 1986; Stump, 1988).
- iv: Crombie taler om analogien mellem det guddommelige og det menneskelige, som jeg her oversætter til kosmologi. Kleinmans begreb 'Explanatory Model' eller forklaringsmodel som en analog model uddybes senere i artiklen; det kunne udvides med et meget stort antal analytiske begreber, der anvendes i kvalitativ analyse, eks. diskurs, symbolsk kapital, social relation, slægtskabsatom, for blot at nævne ganske få.
- v: Matematik er et særligt tilfælde, fordi den udtrykker ren (logisk) form, som – ikke tilfældigt – udtrykkes netop i formler, der kan forbinde det kvalitativt komplekse (ofte udtrykt i bogstaver) med det kvalitativt simple (kvantificeret, udtrykt i tal).
- vi: At ræsonneringsstile er glemsomme hvad angår deres egen sociale praksis ses næsten bedst indlejret i ordet 'videnskab' – det at skabe – altså konstruere – viden.
- vii: Knorr-Cetina er i sit arbejde nået til en række formuleringer, som minder meget om Latours (og omvendt) og som yderligere støtter min argumentation. (Knorr-Cetina, 1981, 1999; Knorr-Cetina, 1983).
- viii: I en artikel med den ambitiøse titel 'Why Hacking is Wrong about Human Kinds' diskuterer Cooper et spørgsmål om, hvorvidt det er meningsfuldt at sige, at human kinds

ikke er natural kinds (Cooper, 2004). Hun påpeger bl.a. at det ikke er unikt for mennesker at have intentionalitet (eks.: en fugl sætter sig på en kvist med den intention at spise et bær). Hun bruger også en del plads på at diskutere, at natur også ændres som følge af de beskrivelser, der laves. Hvad der er interessant i Hacking's pointe er imidlertid det forhold, at mennesker reagerer baseret alene på en fortolkning af en beskrivelse eller en kategorisering. Det er dét, der kendetegner human kinds (eller, som Hacking går over til at kalde det, 'interactive kinds' (Hacking, 1999)) til forskel fra natural kinds.

Litteraturliste

- (1998). STREPTOMYCIN TREATMENT OF PULMONARY TUBERCULOSIS (Reprinted from *BMJ* 1948:ii769-782). *BMJ*, 317(7167), 1248b-.
- Agar, M.H. (1986). *Speaking of ethnography* Newbury Park: Sage
- Amit, V. (2000). *Constructing the Field. Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World*. London: Routledge.
- Bernard, H.R. (1994). *Research Methods in Anthropology* London and New York: Sage
- Bernard, H.R. (1998). *Handbook of methods in cultural anthropology*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Biehl, J.G., & Good, B., & Kleinman, A. (2007). Introduction. In J.G. Biehl, B. Good, & A. Kleinman (Eds.), *Subjectivity: ethnographic investigations* (pp. 1-24). Berkeley: University of California Press.
- Concato, J., & Shah, N., & Horwitz, R.I. (2000). Randomized, Controlled Trials, Observational Studies, and the Hierarchy of Research Designs. *N Engl J Med*, 342(25), 1887-1892.
- Cooper, R. (2004). Why Hacking is Wrong about Human Kinds. *Brit. J. Phil. Sci.*, 55, 73-85.
- Emerson, R.M., & Fretz, R., & Shaw, L. (1995). *Writing Ethnographic Fieldnotes* Chicago: University of Chicago Press
- Geertz, C. (1973). Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture. In C. Geertz, *The Interpretation of Cultures* (pp. 3-30) New York: Basic Books
- Hacking, I. (1986). Making Up People. In T. Heller, M. Sosna, & D. Wellberry (Eds.), *Reconstructing Individualism* (pp. 222-236). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Hacking, I. (1992a). World-Making by Kind-Making: Child Abuse for Example. In M. Douglas, & D. Hull (Eds.), *How Classification Works* (pp. 180-238). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hacking, I. (1992b). 'Style' for historians and philosophers. *Stud. Hist.. Phil. Sci.*, 23(1), 1-20.
- Hacking, I. (1995). The Looping Effects of Human Kinds. In D. Sperber, & A. Premack (Eds.), *Causal Cognition* (pp. 351-394). Oxford: Clarendon Press.
- Hacking, I. (1999). *The social construction of what?* Cambridge, MA: Harvard University Press
- Harwood, J. (1986). Ludwik Fleck and the Sociology of Knowledge. *Social Studies of Science*, 16(1), 173-187.
- Hastrup, K. (1993). Hunger and the hardness of Facts. *Man. New Series*, 28(4), 727-739.

- Hastrup, K., & Hervik, P. (1994). *Social Experience and Anthropological Knowledge*. London: Routledge.
- Hobbs, D., & Wright, R. (2006). *The Sage Handbook of Fieldwork*. London: Sage.
- Honkasalo, M., & Lindquist, J. (1997). An Interview with Arthur Kleinman. *Ethnos*, 62(3-4), 109-126.
- Kleinman, A. (1980). *Patients and Healers in the Context of Culture. An Exploration of the Borderland between Anthropology, Medicine, and Psychiatry* Berkeley: University of California Press
- Kleinman, S., & Copp, M.A. (1993). *Emotions and Fieldwork* Newbury Park: Sage Publications
- Knorr-Cetina, K. (1981). *The Manufacture of knowledge: An essay on the constructivist and contextual nature of science* Oxford: Pergamon Press
- Knorr-Cetina, K. (1999). *Epistemic cultures. How the sciences make knowledge* Cambridge, MA: Harvard University Press
- Knorr-Cetina, K.D. (1983). New Developments in Science Studies: The Ethnographic Challenge. *Canadian Journal of Sociology*, 8(2), 153-177.
- Kvale, S. (1995). *InterViews* London and New York: Sage
- Latour, B., & Woolgar, S. (1979). *Laboratory life. The social construction of scientific facts* Beverly Hills: Sage
- Latour, B. (1988). The politics of explanation: an alternative. In S. Woolgar (Ed.), *Knowledge and reflexivity: new frontiers in the sociology of knowledge*. London: Sage.
- Latour, B. (2000). When things strike back - a possible contribution of science studies. *British Journal of Sociology* (Millennium issue), 1-13.
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *The Lancet*, 358(9280), 483-488.
- Marcus, G.E. (1998). *Ethnography through thick and thin* Princeton: Princeton University Press
- Rorty, R. (1991). *Objectivity, relativity and truth* Cambridge: Cambridge Univ. Press
- Sanjek, R. (1990). Fieldnotes. *The making of Anthropology* pp. 385-418). London: Cornell University Press.
- Seeberg, J. (1994). Livstegn - en semiotisk analyse af CD4-celletal hos HIV-smittede (Signs of Life. A semiotic analysis of CD4-cell counts for people with HIV). *Tidsskriftet Antropologi*, 29, 39-56.
- Seeberg, J. (2007). Nvivo7 Online kursus: RefleQt.dk.
- Spradley, J. (1980). *Participant Observation* New York: Holt, Reinhart and Winston
- Stone, L., & Campbell, J.G. (1984). The use and misuse of surveys in international development - an experiment from Nepal. *Human Organization*, 43(1), 27-37.
- Strauss, A.L., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory, procedures and tactics* London: Sage
- Stump, D. (1988). The Role of Skill in Experimentation: Reading Ludwik Fleck's Study of the Wasserman Reaction as an Example of Ian Hacking's Experimental Realism. *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*, 1988, 302-308.
- Thiemann, G.W. (2008). Using fatty acid signatures to study bear foraging: Technical considerations and future applications. *Ursus*, 19(1), 59-72.
- Weiss, M.G. (2001). Cultural epidemiology: an introduction and overview. *Anthropology & Medicine*, 8(1), 5 - 29.